X

O dzisiejszej nazwie „Lach“ i jej znaczeniu dla badań etnograficznych.

Referent
prof. Ludwik Młynek
z Tarnowa.

Dzisiejsza nazwa »Lach« jest wyrazem, używanym w mowie ludu zachodnio-galicyjskiego: »lachoskiego«, »goralskiego«, »rusnackiego«, a częściowo także »ruskiego«, »mazurskiego«, i »ślęzackiego«. Język polski, jakim mówi nasza inteligencya, prawie jej zupełnie nie zna, mimo, że niektórzy pisarze nasi, jak Żegota Pauli, Kucharski i wielu innych, już nieraz w notatkach swoich ludoznawczych o niej wspominali.

Oznacza lud południowo-polski, mieszkający obecnie w zachodniej Galicyi na podgórzu karpackiem między Białą a Sanem — między Wisłą a Karpatami. Dawniej była ona znacznie dalej rozpowszechniona, a ja w r. 1885 napotkałem jej ślady nawet w Częstochowskiem i Sandomierskiem. Można z całą pewnością przyprzypuścić, że niezbyt dawno »Lachoszczyzna« musiała sięgać jeszcze poza Kraków. Dziś granice północna i zachodnia częściowo się zatarły i w miejsce nazwy »Lach« coraz bardziej rozszerza się w tych stronach nazwa »Mazur« dla oznaczenia ludu zachodnio-galicyjskiego. Zamieszanie to pojęć i nazw 2 różniących się między sobą ludów polskich: »Lachów« i »Mazurów«, wprowadziła nasza galicyjska inteligencya, która, nie znając etnografii swojskiej, dla każdego chłopa polskiego ma tylko nazwę »Mazur« bez względu na jego różnice plemienne. Za przykładem inteligencyi galicyjskiej poszedł świat uczony polski — tak że nasze ludoznawstwo prawie jakby nie znało tej nazwy w znaczeniu dzisiejszem. Wschodnia i południowa granica »Lachoszczyzny« wolne są

od wpływów i uczoności galicyjskiej inteligencyi w tym kierunku, toteż świadomość nazwy »Lach« utrzymała się tu najdłużej i najpewniej.

Odszukiwaniem tej nazwy pośród naszego ludu zajmuję się od dziecka i badania moje, chronologicznie zestawione, przedstawiają się następująco.

Kiedy byłem jeszcze sierskim pastuszkiem, a więc kiedy nie miałem jeszcze ani pojęcia o historyi naszego kraju i narodu, kiedy prócz Wieliczki żadnego innego miasta nie widziałem na świecie: wtedy już znałem nazwisko »Lach«, a rozumiałem przez nie: siebie, ojca, swego brata, swego szwagra, swoich kompanów — ich ojców i wszystkich krewnych. Tak samo pojmowali nazwisko »Lach« moi rodzice i wszyscy krewni, przyjaciele i sąsiedzi.

Później, kiedy już byłem większym chłopakiem i zacząłem z ojcem albo ze szwagrem jeździć po jarmarkach i odpustach do pobliskich miast i miasteczek, jak Wieliczki, Kalwaryi, Podgórza, Myślenic, Krakowa, Bochni, Tymbarku, Limanowy i Sieprawia, dowiedziałem się z wielką przyjemnością, że nazwisko to znanem jest nie tylko w samej Sierczy, ale i we wszystkich powyżej wymienionych miejscowościach, nadto że »Lachami« zowią się nie tylko sami Sierczanie, ale i mieszkańcy całej przeze mnie zwiedzonej okolicy.

W czasie mojej nauki szkolnej (1875—1893) bynajmniej nie przestałem się zajmować »Lachami« i ich nazwą, ale przy każdej zdarzającej się okazyi starałem się coś nowego o nich dowiedzieć. I tak, bawiąc w czasie jednych wakacyi w Małej Kasince za Myślenicami, zbadałem dokładnie południową granicę »Lachoszczyzny« w powiecie myślenickim i limanowskim. Dalej, kiedy byłem u znajomych w jednej miejscowości pod Częstochową, opowiadał mi lud tamtejszy, że »wiele Lachów łot Cęstochowy i Sondomirza przystało do Poloków w casie powstania 1863 roku«. Wiele też o »Lachach«, jako chłopach, odrabiających pańszczyznę »Polokom«, naopowiadał mi w tym czasie mój ojciec.

Po odbytych studyach szkolnych dostałem się na suplenturę do Stanisławowa i tu miałem sposobność przekonać się dokładnie, że zarówno lud ruski jak i rusnacki wszystkich Polaków od Krakowa nazywa »Lachami«, a wszystkich od Warszawy, a względnie z poza Lwowa »Mazurami«, bez względu na to, czy to są chłopi, mieszczanie, czy szlachta. Inteligencya ruska, podobnie biegła w etnografii krajowej jak nasza, wszystkich chłopów bez różnicy przezywa »Mazurami«. Takie samo

doświadczenie zrobiłem między Rusinami podolskimi w czasie mego dwuletniego pobytu w Buczaczu.

Najpiękniejsze rezultaty w badaniach moich nad »Lachoszczyzną« osiągnąłem w czasie mego pobytu w Wadowicach, Krakowie i Tarnowie. W Wadowicach udało mi się dokładnie oznaczyć granicę południową w dalszym ciągu i zachodnią, w Krakowie i Tarnowie granicę północną, wschodnią i resztę południowej.

Oprócz nazwy »Lach« w dzisiejszem znaczeniu i jej rozpowszechnieniu między ludem południowo-polskim badałem także sam lud, noszący tę nazwę, t. j. »Lachów«, a mianowicie ich mowę, charakter, ich twórczość techniczną i duchową, ich sposób życia i otoczenie. Napozór zbliżają się »Lachy« podobieństwem swojem do »Mazurów« i »Ślęnców« — ale w rzeczywistości bardzo się od nich wyróżniają i nigdy ich z nimi mieszać nie należy, a zwłaszcza z »Mazurami«. »Mazur« bowiem od »Lacha« różni się wzrostem i budową ciała, zdolnościami i usposobieniem, mową, strojem, poezyą, a nawet zwyczajami i sposobem życia. Kto tych 2 ludów od siebie odróżnić nie potrafi, dowodzi grubej nieznajomości naszej etnografii krajowej — a czas już jest, aby tę nieznajomość nareszcie usunięto, jeżeli już nie z pośród naszej inteligencyi, to przynajmniej z pomiędzy naszych badaczy, którzy się z zamiłowania, a nie dla mody ludoznawstwu polskiemu oddają. Czas — i to tem większy, że obok patryotycznej i szlachetnej dążności »polszczenia« wszystkich ludów dawnej Polski jest jeszcze u nas całkiem obca dążność »mazurszczenia« wszystkich ludów polskich.

Z tego też, a nie innego powodu pozwolę sobie postawić 3 następujące wnioski do uchwalenia:

1. III. Zjazd historyków i etnografów polskich przyjmuje do wiadomości, że dzisiejsza nazwa »Lach«, która dotąd śród ludów południowej Polski istnieje, oznacza lud polski, mieszkający na podkarpaciu w zachodniej Galicyi między Białą i Sanem, Wisłą i Karpatami— a graniczący na południu z »Gorolami«, na wschodzie z »Rusnakami« i »Rusinami«, na północy z »Mazurami«, na zachodzie ze »Ślęzakami« czyli »Ślenckami«.

2. III. Zjazd historyków i etnografów polskich uznaje potrzebę bliższego zajęcia się badaniem ludu »lachoskiego« i jego dzisiejszej nazwy, a to pod

względem historycznym i etnograficznym, zwłaszcza, że lud »lachoski« należy do najstarszych ludów Polski, ma swoją odrębną historyę, odrębny charakter, odrębną mowę, odrębne zwyczaje, odrębny strój i odrębny sposób życia.

3. III. Zjazd historyków i etnografów polskich uznaje potrzebę restytucyi i wprowadzenia dzisiejszej nazwy »Lach« do historyi i ludoznawstwa polskiego tak, ażeby odtąd na wszystkich mapach Polski obok innych ludów w odpowiedniem miejscu widniała także prastara kraina »Lachów«.

jeszcze chodzi o mapę etnograf. – rozsiedlenia plemion –